

Лупій Я.О.

магістрантка групи ПО-62
психолого-педагогічного факультету
ПНПУ імені В. Г. Короленка

Манжелій Н.М.

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової і дошкільної освіти
ПНПУ імені В. Г. Короленка

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖІ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Статтю присвячено впливу Інтернету на формування особистості молодшого школяра. Охарактеризовані компоненти діяльності дітей у Інтернет-мережі. Висвітлюється його позитивний та негативний вплив на формування особистості. Розглянуто стадії формування Інтернет-залежності. Вказані загальні рекомендації батькам та вчителям по профілактиці віртуальної залежності дитини.

Характерною особливістю ХХІ століття є бурхливий процес інформатизації всіх сфер життя сучасного суспільства, а у зв'язку з цим зростає значущість нових інформаційних технологій, серед яких вагоме місце посідає Інтернет. Інтернет – це велика, розгалужена (розподілена) мережа, що включає комп'ютерні вузли, розміщені по всьому світі і з'єднані один з одним будь-якими засобами зв'язку [1]. Інтернет-середовищу притаманна сукупність певних властивостей. Серед них – можливість одночасної комунікації будь-якої кількості осіб, застосування специфічних засобів мультимедіа, баз даних, автоматизація (наявність програмного забезпечення), незалежність від місця розташування тощо [9].

Інтернет став невід'ємною частиною нашого життя. Він є не тільки цінним джерелом інформації, а й чудовим засобом комунікації для людей. Комп'ютери проникли у всі сфери діяльності людини, починаючи з

початкової освіти і закінчуючи вивченням найновітніших технологій. Сучасний освітній процес важко уявити без використання комп'ютера та Інтернету, який став для дітей паралельною реальністю, де вони спілкуються, знаходять нових друзів, обмінюються новинами, діляться інтересами та отримують безліч цікавої, захопливої для них інформації.

Всесвітня мережа Інтернет, являючи собою потужний фактор розвитку суспільства, чинить істотний вплив на стиль мислення школярів, на особливості їхнього світосприйняття. Враховуючи статистику популярності Інтернету, можна без перебільшення стверджувати, що Інтернет – це середовище, де розвиваються сучасні діти, пізнають світ, себе та інших людей [6, 22].

Різноманітні аспекти використання Інтернету як засобу масової комунікації висвітлені у дослідженнях сучасних вчених Л. Андріянової, В. Дическул, О. Ізотової, Т. Малих, О. Петрунько, Н. Подлевської, М. Сидорова, М. Тюкалова, О. Чуяс та інших. Розкриттю позитивного та негативного впливу Інтернету на формування особистості дитини присвячені праці Р. Балабан, Ю. Волкова, Л. Денисенко, Т. Дудки, В. Казахевич, О. Короп, С. Матушкіної, М. Новік, С. Шварацького, В. Щорс. Проблемою інтернет-залежності займалися такі вчені, як Н. Бугайова, А. Войскунский, А. Голдберг, А. Єгорова, О. Чабан, Л. Юр'єва, К. Янг та інші фахівці. Особливості його використання у навчально-виховному процесі розкрито в роботах А. Бабенко, В. Варгас, Л. Годкевич, В. Громова, Н. Дементієвської, Б. Ляшенко, О. Нікулочкиної, О. Петрик, О. Трофимова.

Інтернет є цінним ресурсом з великою кількістю захоплюючої та навчальної інформації. Має величезні можливості впливу на формування особистості школяра. Важливо не реагувати занадто емоційно та не накладати забагато обмежень на використання Інтернету дітьми. Необхідно врахувати ризики, щоб забезпечити захист дітей та отримати все найкраще від усесвітньої мережі [8, 43].

Слід відзначити, що Інтернет-мережа досить сильно впливає на особистість та на процес формування її поведінки. Аналіз діяльності дітей у Інтернет-мережі дозволяє відобразити її зміст у вигляді структури, яка включає в себе ряд взаємопов'язаних компонентів: комунікаційний, пізнавальний, ціннісний та поведінковий [13].

Комунікативний компонент – використання дітьми Інтернет-мережі для спілкування у віртуальному просторі, в результаті чого відбувається вплив на комунікативні процеси школярів. Спілкування у віртуальному світі в багатьох аспектах повторює реальне, але в той же час має свої специфічні відмінності та особливості. У процесі Інтернет-спілкування створюється особливий простір (віртуальна реальність) з характерним для нього видом спілкування, де виникають нові правила та закони. Інтернет-спілкування – це такий спосіб комунікації, під час якої контакт між окремими людьми опосередкований програмованим електронним пристроєм, а всі взаємодії здійснюються в просторі віртуальної реальності. На сьогоднішній день існують такі форми Інтернет-спілкування: телеконференції, електронна пошта, чати, форуми, різні види «месенджерів» (Gtalk, Skype, Viber, WhatsApp, ICQ, Facetime, Voxer тощо), сайти знайомств, соціальні мережі. Дослідники Інтернет-спілкування зазвичай розділяють способи спілкування в Інтернет-мережі за рівнем інтерактивності (наявність співрозмовника в режимі онлайн).

Як зазначає Т. Веретенко, Інтернет-спілкуванню характерні особливості, які властиві всім формам спілкування у віртуальному просторі: анонімність, невидимість, створення «віртуального Я», емоційна невимушеність, обмежене сенсорне переживання, складність у прояві емоцій, використання особливих скорочень та сленгу.

Загалом, комунікаційні можливості Інтернет-мережі досить широкі. Будь-який користувач може знайти коло співрозмовників, з яким йому буде комфортно та легко спілкуватися. Цей компонент дозволяє конструювати

ідентичність з власного вибору, компенсувати недоліки та бути таким, яким школяр хоче себе бачити.

Пізнавальний компонент діяльності дітей у мережі дає можливість пошуку та засвоєння інформації, яка розміщена на Веб-сайтах, метою якого є розширення, поглиблення, уточнення власного уявлення про світ, реальну та віртуальну дійсність. Якщо дитина не може задовольнити свої пізнавальні потреби в реальному житті, то вона задовольняє їх у Інтернеті, що не завжди носить характер достовірності, науковості, об'єктивності отриманої інформації.

Аналіз сучасних літературних джерел дає можливість стверджувати про зростання освітнього потенціалу Інтернету як доступного засобу дистанційного навчання та самоосвіти дітей. На відміну від інших засобів інформації Інтернет-мережа поєднує у собі друковану, фото та відеоінформацію.

Ціннісний компонент діяльності в Інтернет-мережі – формування системи цінностей, яка визначає виняткове ставлення до певних дій, вчинків, явищ як віртуального, так і реального життя. На формування цінностей дітей впливають навчання та виховання, готовність сприймати нову інформацію, ставлення до дій учня найближчого його оточення (сім'ї, друзів, школи), соціальні інститути, які сприяють формуванню особистості молодшого школяра. Переглядаючи Веб-сторінки, спілкуючись з віртуальними друзями дитина засвоює певну інформацію, на підставі якої формуються її життєві цінності.

Поведінковий компонент діяльності в Інтернет-мережі – засвоєння певних моделей поведінки, які прийнятні для віртуального світу, та з часом перенесуться в реальне життя. В Інтернет-мережі школярі черпають стереотипи та моделі поведінки, норми діяльності, формують свою соціальну ідентичність, власну самооцінку, що не завжди є адекватною.

Головна роль у формуванні поведінки належить дорослим, які спочатку виступають для дитини зовнішнім регулятором поведінки, але поступово

перекладають цю роль на саму дитину. Як наслідок – дитина стає здатною самостійно керувати своїми діями та поведінкою. Проте з розвитком інформаційно-комунікативних технологій одним з провідних чинників, який впливає на формування їхньої поведінки, є Інтернет-мережа. Дитина засвоює інформацію безпосередньо та некритично. У зв'язку з цим Інтернет-мережа впливає на формування картини світу, розвиток свідомості і самосвідомості.

У світі нараховується близько 1,8 млрд. користувачів всесвітньої Мережі, в Україні їх – 13,6 млн. Цікаво те, що у порівнянні з минулим роком приріст користувачів становить близько 20%. І серед них стає все більше дітей і підлітків, найбільш допитливої та активної аудиторії. Звичайно, у цьому є свої плюси, адже діти розвиваються швидше, мають доступ до всієї необхідної інформації та спілкування [13].

Постійне перебування у «віртуалі» шкодить розвитку дитини, у тому числі інтелектуальному та емоційному. Так, з одного боку, дитина втрачає інтерес до самостійного мислення, читання, ручної праці, стає пасивним споживачем інформації, як кажуть «рабом Інтернету», а з іншого - деякі діти використовують Інтернет як бібліотеку і джерело інформації [12, 29].

На думку науковців вплив Інтернету на особистість є як позитивним, так і негативним. Позитивний вплив полягає у тому, що мережа пропонує освітній і корисний досвід, правильне використання якого може поліпшити успішність у школі. Дитина отримує безліч інформації, навчається її «фільтрувати», що позитивно впливає на логічне мислення, пам'ять, увагу. Школяр перебуває в курсі останніх подій, які відбуваються в країні та світі. Правильно організована робота в Інтернеті сприяє духовному збагаченню дітей, виробленню відповідного ставлення до життя, активної життєвої позиції, їх соціальному зростанню. Комп'ютерні ігри сприяють розвитку творчого мислення, оволодінню новими знаннями, логічними операціями. У розумних межах ігри дають дитині можливість для активної емоційної розрядки.

До позитивних наслідків належать також: формування ділової мотивації, розвиток логічного, оперативного мислення, уміння прогнозувати, розвиток художнього смаку та навичок. Сьогодні відомо безліч захопливих розвивальних ігрових програм, які враховують вік, індивідуальні можливості і схильності дитини, сприяють формуванню у неї абстрактного мислення.

Як стверджують педагоги, програмісти, комп'ютерні навчальні системи забезпечують контроль і керування навчальним процесом, будуючи динамічну модель навчання для конкретного учня з урахуванням особливостей його мислення, пам'яті, сприйняття і розуміння матеріалу. Одночасно комп'ютер виробляє у юних користувачів такі якості, як акуратність, точність, національність, організованість. Проте в разі тривалого користування комп'ютером ці позитивні якості можуть перерости в негативні: точність і акуратність в педантизм, негнучкість, залежність розумових процесів від розумної машини [12, 31] .

Соціальні мережі служать для молодого покоління щоденником, де можна висловити свої думки і почуття. Багато дітей, ще з ранніх років отримали доступ до комп'ютера та Інтернету, в шкільні роки переживають віртуальне доросле життя. Різні статуси, розумні цитати, вульгарні жарти, спілкування не тільки з однолітками, але і з будь-яким співрозмовником – все це формує незрілу особистість дитини. Тому дуже важливо, щоб був контроль з боку дорослих, батьків.

Як зазначає Ю. Волков, спектр негативних наслідків Інтернет-простору значно ширший: формування неправильних ціннісних орієнтирів; нездатність вирізняти віртуальну реальність від реальної дійсності; зменшення здатності будувати особисті стосунки з навколишніми. Негативний ефект полягає в тому, що при перевищенні часу, допустимого для роботи на комп'ютері, у більшості людей виникають проблеми з поставою, м'язова напруга і деформація хребта. Виникають порушення зору, спазм мускулатури обличчя, головний біль. Велике захоплення в онлайн ігри призводять до негативних наслідків, що зачіпають всі рівні психічної структури особистості дитини.

Коло інтересів звужується, зменшується або зовсім зникає соціальне спілкування, дитині складно встановлювати нові контакти з людьми. В результаті виникають проблеми з навчанням, відсутність взаєморозуміння з батьками та друзями і, як наслідок, незадоволеність собою, втрата сенсу життя.

Негативною стороною глобальної комп'ютерної мережі є широке поширення різної інформації сумнівного змісту. Існують сайти, присвячені порнографії, піротехніці, суїциду, обговоренню дії тих чи інших наркотиків. Звідси можуть з'явитися захоплення усіма цими загрозливими здоров'ю речами. На думку вчених, анонімність і відсутність заборон у віртуальному світі звільняють приховані комплекси, стимулюють людей змінювати свій стиль поведінки, поводитися більш розкуто і навіть переходити деякі моральні межі. Серед можливих загроз Інтернету для дітей виділемо: недостовірні інформація; інтернет-реклама; аморальний контент; соціальні мережі; шахрайство; онлайн-«друзі»; чати; азартні ігри [2, 29].

В дітей все частіше виникає залежність від користування Інтернетом, так звана «Інтернет-залежність» – нав'язливе бажання користуватися Інтернетом. Творці соціальних мереж намагаються задовільнити найрізноманітніші смаки дітей, тому створюють сайти спеціально для спілкування, ігор, пізнавальні, розвиваючі і просто інформаційні.

Ознаки Інтернет-залежності: повне поглинання Інтернетом; потреба у збільшенні часу онлайн-сеансів; наявність неодноразових, малоефективних спроб скорочення часу перебування в Інтернеті; виникнення проблем у навколишньому соціальному середовищі (непорозуміння з однолітками, членами родини, друзями); намагання приховати реальний час перебування в Інтернеті; залежність настрою від його використання [3].

На думку І. Бурмістрова, А. Рябцевої, Ю. Фомічової, А. Шмельова, причинами віртуальної залежності дітей – підвищені вимоги дорослих, інформаційне перевантаження, нераціонально використовується вільний час, відсутність у батьків контакту з дитиною, дефіцит спілкування у сім'ї,

дитина залишена сама по собі, батьки занурені у віртуальний світ, залежність від ровесників.

Учня, що залежить від комп'ютера можна відрізнити відразу. Він звернений усередину себе, не помічає або ігнорує зовнішні події, погано адаптується до реального життя. Потяг до комп'ютерних ігор - із подорожами до неймовірних світів усе більше занурює у віртуальність.

На першій стадії це більш-менш легкий розлад. Через захоплення «ною іграшкою», учень перестає займатися усім іншим. Поступово дитина віддаляється від родичів і друзів, залишаючи пріоритет за «усесвітньою павутиною». Як правило, користувач приховує від рідних, скільки часу він проводить на сайтах.

На другій стадії симптоми наростають як сніжний ком. Якщо дитину силою відлучити від мережі, у неї порушується увага, знижується працездатність, з'являються нав'язливі думки, безсоння, аж до повного відмовлення від сну, різко зростає потяг до стимуляторів. Тому можна вважати, що в деяких випадках наркотична залежність є наслідком захоплення спілкуванням у мережі. До психічних розладів додаються головний біль, перепади тиску, ломить кістки.

Третя стадія – соціальна дезадаптація. Навіть коли учень, вже не одержуючи задоволення від спілкування через Інтернет, все-таки постійно «висить» на сайтах. Стан депресії призводить до серйозних конфліктів у школі, в сім'ї. Сильні, вольові особи ще можуть спробувати перемкнути свою увагу на щось інше, наприклад, зайнятися спортом, вивченням гри на музичному інструменті. Слабкішим нічого не залишається, окрім як звернутися по допомогу до фахівців. До речі, у США інтернет-залежність вважають офіційним діагнозом і лікують психологи і психіатри. У нас вони лише розробляються [8, 45].

Узагальнюючи досвід фахівців, виокремимо **рекомендації батькам по профілактиці віртуальної залежності дитини:**

1. Особистий приклад батьків. Виховання дитини – виховання себе. Батьки мають показати дитині, що є багато цікавих та захоплюючих занять, окрім комп'ютерних ігор. Бажано організовувати вільний час дитини, сімейні захоплення.
2. Дотримуватися режиму роботи з комп'ютером.
3. Інтерес до комп'ютера у дитини має бути пізнавальним.
4. Небезпека Інтернету. Потрібно пояснити дитині, що:
 - викладати свою адресу в Інтернеті не варто;
 - фото незнайомих людей, які пропонують віртуальну дружбу, може бути несправжнє, тому не варто давати свою адресу, номер телефону і розповідати подробиці свого життя;
 - потрібно попередити батьків перед тим як йти на зустріч з «віртуальним другом»;
5. Встановлення програм фільтрування для блокування доступу невідповідного веб-змісту.

У зв'язку із зростаючим впливом Інтернет-простору на соціалізацію дітей актуальними стають проблеми визначення позиції педагогів у роботі з ними, міра їх втручання в процес освоєння школярами навколишнього світу.

Тому **основними рекомендаціями для вчителів** науковці відносять:

1. Комп'ютер і його програми повинні використовуватися в навчальних і пізнавальних цілях;
2. Інформування батьків і дітей про шкоду комп'ютерних ігор, проведення сумісних заходів;
3. Уважне ставлення до дітей зі сформованою залежністю.

Дитині неможливо заборонити виходити в Інтернет, але запобігти негативним наслідкам нерозумного користування необхідно, для цього потрібно навчити її правильно вести себе в мережі. Основним змістом профілактичної роботи є привчання дитини до комп'ютера для роботи, а не для гри, дитина повинна знати правила безпечного користування Інтернетом. Для задоволення важливих для дитини потреб в любові, увазі, прийнятті,

довірі до оточуючого світу батькам потрібно цікавитися життям дитини, проводити з нею час, рахуватися з її індивідуальністю, цінувати та поважати її особистість, залучати до різних видів діяльності: рухові ігри, спортивні секції, гуртки, подорожі тощо. Сприятлива атмосфера в сім'ї знижує потребу дитини в комп'ютерних іграх та Інтернеті [4, 49].

Отже, Інтернет складає значну частину нашого життя і має значний вплив на формування особистості, особливо у молодшому шкільному віці, який є сензитивним для накопичення знань, набуття життєвого досвіду, розкриття індивідуальних особливостей, формування моральних якостей та рис характеру. Варто наголосити, що Всесвітня мережа має великі можливості для розвитку творчої активності і пізнавальних можливостей дітей.

Список використаних джерел

1. Андріянова Л. Роль Інтернету в житті сучасної людини / Л. Андріянова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kulturolog.org.ua/i-conference/2012/109-infconf2012/561-andrianova.html>
2. Волков Ю. М. Загрози інтернету для дітей / Ю. М. Волков, Т. М. Дудка // Безпека життєдіяльності. – 2015. – № 2. – С. 29
3. Вплив інтернет-залежності на особистість (за методикою К. Янг) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2014/vplyv-internet-zalezhnosti-na-osobystist-za-metodykoju-k-yanh/>
4. Дементієвська Н. П. Формування навичок критичного оцінювання веб-ресурсів і проблема безпеки учнів в інтернеті / Н. П. Дементієвська // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2015. – № 7. – С. 46–51.
5. Денисенко Л. М. Фактори негативного впливу ЗМІ на формування особистості дітей та підлітків у контексті попередження дитячої бездоглядності / Л. М. Денисенко // Постметодика. – 2009. – №2. – С.53–56.

6. Дическул В. М. Вплив Інтернету в якості ЗМІ на розвиток особистості учня / В. М. Дическул // Обдарована дитина. – 2010. – № 1. – С. 21–24.
7. Дудка Т. М. Діти та Інтернет: можливості й загрози / Т. М. Дудка // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2015. – № 1. – С. 29–30.
8. Казакевич І. В. Діти й медіа / І. В. Казакевич // Педагогічна майстерня. – 2015. – № 7. – С. 43–47.
9. Нікулочкіна О., Петрик О. Вплив Інтернет-середовища на особистість молодшого школяра / О. Нікулочкіна, О. Петрик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrdeti.com/firstforum/p35.html>
10. Правила мережевого етикету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/02/>
11. Трофимов О. Є. Педагогічні напрями використання заходів і засобів інтернет-ресурсів у виховному процесі / О. Є. Трофимов // Виховна робота в школі. – 2015. – № 9. – С. 15–17.
12. Чуяс О. В. Вплив комп'ютера на психіку дитини : поради батькам / О. В. Чуяс // Шкільному психологу. Усе для роботи : науково-метод. журн. - 2012. - № 5. - С. 29-35
13. Що роблять діти в соціальних мережах [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://мордашки.com/shho-roblyat-diti-v-socialnix-merezhax/>